

Puhe ja kirjoitus

”Vain” modaaliteetteja, kokonaan eri järjestelmiä vai jotakin muuta?

Kielitieteen alkuperä tieteenä on tunnetusti kirjoitetun kielen tutkimuksessa sikäli kuin säilynyt historiallinen aineisto niin antiikin Kreikasta kuin muualtakin sen osoittaa. Aika ajoin tutkimuskentällä onkin kiistely, onko puhtaasti suullisessa kulttuurissa tehty mitään kielitieteen tapaistakaan. Toisaalta on yleisesti hyväksytty, että ainakin Intiassa ensimmäiset tunnetut kieliopit oli tarkoitettu suullisesti ulkoa opittaviksi ja säilyneiden kirjallisten kielioppien takana oli pitkä suullisen kieliopintutkimuksen harjoittamisen perinne.

Nykyaikainen kielitiede siinä muodossa kuin se 1800–1900-lukujen taitteessa syntyi pyristeli alusta asti irti kirjallisen kielen perustastaan, vähintään julistuksellisesti ja asetettuna päämääränä. Täysin se ei vaikuta onnistuneen, koska 1900-luvun viime vuosikymmeniltä asti kielitiedettä on ajoin arvosteltu *kirjoitetun kielen vinoumasta*, jossa puhutun kielen erityisen ominaispiirteet jäävät varjoon tai tulevat kokonaan sivuutetuiksi. Puhuttu kieli on myös merkinnyt eri aikojen tutkijoille hieman eri asioita: toisaalta ”vieraan” kulttuurin vaikutuksesta vapaata ”kansankieltä”, toisaalta yleensäkin muodollisen opetuksen ja ulkoa annettujen eksplisiittisten sääntöjen kahleista vapaata aitoa ja ”spontaania” puhetta.

Niin vanhassa kuin uusimmassakin tutkimuksessa puheen ja kielen lopullisesta suhteesta on esitetty monenlaisia väittämiä. Perinteisin lienee, että kirjoitettu kieli on viime kädessä puhutun kielen mahdollisimman yksi-yksinen koodaus ja että kumpikin viime kädessä perustuu samaan kielijärjestelmään sen eri modaaliteetteina. Tässäkin näkemyksessä kummassakin muodossa voidaan silti nähdä omia ominaispiirteitään, joita toinen ei joko ilmennä lainkaan (kuten kirjoitetun kielen iso alkukirjain), ilmentää jollakin toisella tavalla, jota toinen järjestelmä voi käyttää myös muuhun tarkoitukseen (puhutun kielen tauotus heijastuu periaatteessa kirjoitettuun kieleen välimerkkeinä, mutta näille on myös toisia käyttötarkoituksia, jotka ohittavat ja korvaavat sen) tai pyrkii ilmentämään piirrettä enemmän tai vähemmän suoraan mutta ai-noastaan jossakin historiallisessa tilanteessa, joka ajan myötä on saattanut muuttua (puhutun kielen foneemien suhde kirjoitetun kielen grafeemeihin voi kirjoitettua kieltä luotaessa olla vakaa mutta heikettä tai kokonaan katketa puhutun kielen muutoksen seurauksena). Tästä poikkeavia, kirjoituksen ja puheen radikaalimminkin erottavia näkemyksiä on kuitenkin esitetty.

Kutsumme kaikkia aiheesta kiinnostuneita kertomaan omasta näkökulmastaan, miten he näkevät puheen ja kirjoituksen eron, miten se heijastuu heidän nimenomaisiin tutkimusastelmiinsa tai miten he ymmärtävät puheen ja kirjoituksen suhteessa johonkin näitä mahdollisesti laajempaan näkökulmaan kuten ”kieleen” tai ”kognitioon”.